

Bibliographie. In *Holl. vertaling*: Mümmelman, uitg. A. G. Schoonderbeek; Laren (Gooi). In *het Duitsch*: Mein braunes Buch, Auf der Wildbahn; Der letzte Hausbur, Ho'Rüd'hoh; Die Häuser von Ohlenhof; Widu; Kraut und Lot; Dahinten in der Heide, Mümmelman; Haidbilder; Mein buntes Buch; Da draussen vor dem Tore; Der zweckmässige Meyer; Mein blaues Buch, alle bij Ad. Sponholtz, Hannover; Der Wehrwolf; Das zweite Gesicht bij E. Diederichs, Jena; Aus Forst und Flor; Wasserjungfern bij Voigtländer, Leipzig. *Over Hermann Löns* o.a. Traugott Pfl: H. Löns, der Dichter, uitg. Diederichs, Jena.

Iets uit het Zwammenleven in Friesland. — Evenals in 1922 hielden we ook dit jaar, maar nu op grooter schaal, onze paddenstoelententoonstelling. In één dag wisten we met een vijftigtal leerlingen der Rijksdagn. school alhier een 120-tal soorten te verzamelen in de bosschen van Olterterp en Beetsterzwaag.

Voor mijn leerlingen een terrein om van te smullen; voor mij een prachtige werkwinkel om de vlugsten vaardigheid bij te brengen in het determineren: de veelheid van soorten, de rijkheid aan variëteiten dwingt tot scherp waarnemen, tot critisch bekijken, met als gevolg, verslapping ter eener en energie doorzetten ter ander zijde.

Laat ik hier een greep doen uit de vele ervaringen, die we zoo voor en na opdeden, en die we vastlegden voor hernieuwd onderzoek in volgende jaren.

De Tremellodon gelatinose, die we andere jaren slechts op twee oude dennenstronken vonden (Cath. Cool geeft als vindplaatsen der laatste jaren Winterswijk en Olterterp) groeit dit jaar aan zeer veel half vergane stomp (altijd naaldboomen). En wel vrij ver uit de buurt van de eerste groeiplaats. We noteerden de stammen ook wat betreft den onderlingen afstand, zullen letten op den tijd van 't verschijnen der vruchtlichamen (we zagen ze vorige jaar tot vrij ver in 't voorjaar!) om zoo mogelijk na te speuren de verbreiding.

Armillaria mucida bekijken we nu reeds een viertal jaren telkens bij haar verschijnen aan eenzelfde beuk. De zieke boom is er merkbaar op achteruit gegaan. Het mycelium levert makkelijk iederen herfst een 50-tal forsche hoeden op verschillende hoogte; zelfs aan de hoogste takken zitten de vruchtlichamen. Deze hoeden demonstreeren telkens duidelijk 't trekken der lamellen in verticalen stand: door 't dicht op elkaar geplaatst zijn, komen de lamellen in 't gedrang en vindt men aan een hoed steeds in elkaar gedrukte deelen, die na enkele dagen zich toch in vrijen verticalen stand weten te wringen. Alle beuken met porceleinzwam ontvangen bezoek van den Specht. We zullen nagaan of door dezen vogel bewerkte boom, waarvan we nog geen zwammen waarnamen, die ook in de toekomst gaan vertoonen. Reeds gestorven beuken geven de zwammenvegetatie van *Arm. mucida* verzwakt. Heeft dit mycelium dus in hoofdzaak een parasitair karakter?

Armillaria mellea is dit jaar zeer overvloedig. Parasitair in prachtexemplaren, doch vooral saprophytisch beter gedijende dan de zooeven genoemde. Nooit vonden we nog, zooals E. Gramberg vermeldt, vruchtlichamen bij den stam omhoog; steeds op de wortels, liefst van Den en Spar. Deze waarneming steunt misschien de meening omtrent de verbreiding. Sommige boschpaden, waar 't loopen door een wirwar van gladde wortelstronken soms haast onmogelijk is, gaven een overweldigenden oogst van deze mooie boomzwam. Rond de steel vonden we vaak de sporen uitgezaaid. Vervoert de wind ze minder gemakkelijk?

Naast *Phallus impudicus*, die hier zeer algemeen is, herontdekten we *Phallus caninus*, nu aan den boschrand, vroeger in een duinlandschap onder Bakkeveen. De groote Stinkzwam gaf ons dit jaar een bijzonder rijken oogst. Vanaf Juni—Juli tot in October vonden we bij elk bezoek aan een bepaalde plek in een nog al open dennenbosch een 10-tal heksen-eieren. Als we zeggen deze plek bijna iedere week bezocht te hebben, is 't duidelijk, dat daar ter plaatse 't aantal uitgegroeide exemplaren tot ver over de 100 gaat. We hebben niet kunnen vaststellen, of deze zwam z'n leven afhankelijk stelt van dat van den groven Den, aan wiens voet hij vooral veelvuldig is. Helpt iemand met 't aangeven van een bepaalde richting, waarin gezocht moet worden? (Gekerkerd in een paar stopflesschen prijken enkele exemplaren in verschillend stadium op onze tentoonstelling. Een dankbaar object, met leerlingen de opeenvolgende ontwikkelingsstoelstanden na te gaan.)

Ook *Amanita muscaria* komt dit jaar (naast *Amanita mappa*) zeer veel voor. Op 'n plaats,

waar we deze voor 3 jaar op 'n zonnigen Zondagmorgen voor 't eerst fotografeerden, stond hij nu in even zoo veel exemplaren. Kleurvariaties vielen duidelijk vast te stellen, doch we wagen ons nog niet aan conclusies. Een collectie vliegenzwammen in verschillend groeistadium achter mijn huis geplaatst, lokte in enkele dagen een zestal slakken. Duidelijk nam ik waar, dat ze richting kozen naar de zwammen: twee zag ik „op stap” naar hun maaltijd. De vernielers telkens verwijderende kon ik toch niet verhinderen, dat m'n padenstoelen na een paar dagen totaal uitgevreten waren. De vraag, hoe konden de slakken weten, dat er een lekkernij was neergezet, dwingt tot meer opzettelijke proeven in deze richting. De plannen daarvoor zijn gemaakt. Weet iemand er intusschen meer van?

We hebben een paar heksenkringen „in studie”; een gedeeltelijke (want de straatweg en een sloot beletten het voltrekken van den cirkel) van *Tricholoma nudum* en een bijna zuivere cirkel met een middellijn van ± 5 M. gevormd door *Cortinarius* (*Dermocybe*) *cinnamomea*. De eerste verschijnt nu drie achtereenvolgende jaren op dezelfde plaats; de laatste ontdekten we dit jaar voor 't eerst en vormt een cirkel, die alleen afgebroken is, waar een greppel a.h.w. een klein segment wegsnijdt. De ring is van binnen opgevuld met exemplaren van dezelfde soort. Veronderstellende dat het één mycelium-complex is, dan zou dus dit mooie zwammetje in staat zijn overal rijkelijk vruchtenlichamen voort te brengen, in 't centrum, zoowel als in 't periphere gedeelte.

Waar we echter niet weten, of deze exemplaren dien cirkel steeds vulden, moeten we ook hier volstaan met eenvoudige mededeeling.

Tot slot — we vreezen, dat we te veel ruimte vragen — nog enkele waarnemingen.

We vonden weinig *Psalliota campestris*; geheel anders dan in 1921. *Xylaria hypoxylon* in groote hoeveelheid op afgezaagde beuken; tientallen stammen in een beukenbosch zagen wit van de bestoven geweitjes. *Boletus flavus* is hier zeldzaam; *Boletus parasiticus* konden we in een vijftal ex. verzamelen parasiteerende op *Scleroderma vulgaris*. Op een afgefallen dennenkegel vinden we wel drie ex. van *Hydnum auriscalpium* (de *Hydnaceeën* zijn hier overigens weer zeldzaam).

Helvella's en *Peziza*'s laten zich gemakkelijk in enkele soorten verzamelen. Sommige plekken in de heide zien vaak geel-bleek van de *Clavaria argillacea*. *Fistulina hepatica* verrast ons nu al enkele jaren aan denzelfden boom. Dit jaar een M. hooger dan 't vorige, en wel prachtig als een consolevormig rustbankje onder een door den Specht gehouwen nestgat. (Werkt ook deze zwam met den Specht samen?) Evenals 't vorige jaar droegen we in triomf naar huis een reuzenexemplaar van *Polyporus frondosus*. De basisomvang was nagenoeg 1 M., de hoogte ± 40 cM. Ook dit prachtbouquet zal met nog heel veel moois uit onze herfstbosschen een prettige herinnering zijn aan heerlijk natuurgenoet.

Dragten, Oct. '23.

D. DIJKSTRA.

Kamper vogels. — 15 October werd de eerste Wilde Zwaan bij Kampen waargenomen; den volgenden dag vertoonden zich reeds troepjes van ± 30 stuks. Diezelfde week werden er verscheiden buitgemaakt. Zelf had ik geen gelegenheid naar zee te gaan, maar Zondag 28 October zag ik 7 stuks boven de stad vliegen. Ze waren dit jaar later dan in 1922.

Vóór 14 October werd de eerste groote Zaagbek gesignaleerd. 16 October: 3 Zwarte Zee-eenden. Ruiters trokken nog druk; vooral de zwarte, waarvan 20 Oct. troepjes van resp. 40 en 70 voorkwamen. De Boschrutter liet zich echter niet meer zien en 't Witgatje weinig. Massa's gewone Futen in troepjes van 15 à 20 aan zee; ook veel Dodaarsjes.

Vinken, Keepen, Lijsters, Sijsjes, Groenvinken etc. trokken vooral sinds 27 Oct. erg druk, den heelen dag, komend van den Vollenhovenschen kant, en bij 't Eiland 't land intrekend. Porceleinhoentjes en Waterrallen lieten zich geregeld en veel hooren.

Kampen.

C. G. B. TEN KATE.

Albino-Koperwiek. — Heden morgen zag ik in de bosschen van Meyendell, in de Wasse-naarsche duinen, een albino koperwiek. Staart en slagpennen waren zuiver wit, over de rest van het lichaam lag een licht geelachtig tintje. Ik kon hem als koperwiek thuisbrengen door een lichte rose kleur onder de vleugels en de lichte wenkbrauwenstreep. Het dier was niet zeer schuw, zoodat ik hem geruimen tijd door mijn kijker kon gadeslaan.

Scheveningen, 2 Dec. '23.

P. BOUMA.